

ØYGARDEN

Plassen:

Skjåk har landets tørreste klima. Like lite regn som i Sahara. Ingen gard i Skjåk klarer seg uten kunstig vanning. De laget anlegg langt innover i fjellet, med vassrenner som var mange mil lange. Vassrennene var helst laget av kvistfri furu.

Systemet av vassrenner ble kalt "trotak". Fra renna skvetta de vann utover åkrene med ei skjeltreko, (reko) ei stor vassause...

I Skjåk vanna de 10 – 12 ganger på en sommer. I Lom 5 – 6 ganger og i Vågå 3 -4 ganger.

I de trakter sa man: ***Gir Vårherre oss sol, skal vi sjøl skaffe væte.***

Folketallet i bygda trolig på topp rundt 1860 før den største utvandringen begynte.

(Året 1865 – 2691 personer.)

Garden:

Øygarden (eller Skrindøygard) fra Skjåk. (Skrinde er nabogarden)

Sannsynligvis ryddet i tidlig middelalder.

Lå øde etter svartedauden 1349 (Ødegård = Øygard)

Tatt opp igjen før 1665.

Mellomstor gard i fjellbygd.

I 1775 ble husa på garden flyttet p.g.a. skredfare. Storofsen 1789 skred sønnafor garden, men tok allikevel fem hus og ødela mye av jordvegen.

Husa:

Ordnet rundt to tun, inn og uttun, - i dalen kalt ***garden og nautgarden.***

Smie. Lå gjerne litt unna de andre husa p.g.a. brannfare.

Pottaskebrenneri (muligens ramloft som har vært på vinterstua)

Badstugu.

Vinterstugu, sent 1600-tall (Antagelig vært ramloftstue, hjørnepeisen med ovn og korntørke, båspeis, bileggerovn, tønnehvelvet himling, hjell med sengeplass. Lukene for vinduene kan trekkes opp inne fra.)

Sommerstugu. 1750(Holøstugu, kirkestugu, vindeltrapp i svalen)

Skolemesterstugu, 1778 (Skoleplikt fra 1739, faste skoler fra 1860)

”Stabbur”(Står ikke på stabber og er egentlig et loft. 1 etg, mat 2.etg klær og soveloft. I svalen nede står et lagget kjerr som er laget på stedet. Oppbevaring av korn.)

Vedskåle.(Sleppveggteknikk, brukt i hus hvor gjennomtrekk var en fordel, skåler og førhus)

Låve, låve med hestevandring,- kom med treskemaskinen(Den ene låven har innskrift 1611, treskegolv i midten, logolv på begge sider, eller logolv og halmgolv. Under var agnhuset. Bolkehull, åpningen mellom treskegolv og logolv)

Purkehus (Høyst 4 griser)

Stall (4 spiltau, åpning i gulvet for gjødsle, skyveglugger i svalen skaffer lys.)

Akterlyu (Aktaren er budeia, førlyu uten treskegolv)

Forlyu (2 etg. Øverst hestefør, nederst ruskehøy til sau og geit.)

Kufjøs, (12 båser, skamfellstokk, ildsted med takke, brukt som eldhus, fjøshekken hvor mosen lå og tinte,)

Sau og geitefjøs. (Det minste rommet for geitene, trangt, så de ikke kunne stange hverandre, fikk minst mat. Jordgolv, talle fjernet om våren når dyra kom ut. I 1875 19 sauer og 19 geiter)

Eldhus??(pottaskekokeriet)

(Se kart over husa)

Folk:

Kristen Rolvson/ Rasmussen Øygard, 1701 – 1782. Dyktig smed, gjorde smiarbeidet på Skjåk-kyrkja.

Rolv Kristensen Øygard, 1747 – 1809? Dyktig håndverker, tømmermann, snekker, treskjærer og smed. Har laget inventaret i vinterstua.

Rolv Kristensen Øygard, ca. 1875 – 1943? Gardbruker, herredskasserer, forretningsfører for trygdekassen. Solgte husene til Maihaugen.

Skolelærer Lars Pettersen (45 år) bodde med sin familie i skoleholderstua i 1865.

Aktuelle navn: Ola, Jakob, Olaf, Kristen, Rasmus, Rolv, Per, Torkjell, Nils, Tomas, Hans, Iver, Kristian, Kolbjørn.

Ingebjørg, Eldri, Anne, Gunhild, Brynhild, Mari, Marit, Brit, Synne, Rønnaug, Torø, Kari, Magnhild, Ragna, Kristine.

Utearbeid: Sette opp hersjer, slipe ljå, slå med ljå, rive, hersje, kjøre inn høy, kornåker vannes, potet hyppes, kål, nepe og lin lukes. Humla vannes.

Gjerder, skigarder, reparasjoner av hus og tak.

Hugge ved, bære ved, kjøre ved til setra, skogsarbeid.

Lauving. Fisking. Tinne river, lage ljåkakker, økseskaft, spikke skjeer, lage sopelimer, lage kuband, smøre seletøy, lage tugguer.

Koke pottaske?

Før: Høy, halm, sørpe, lauv, mose, beit, skav(kvister som dyra kunne gnage barken av)

Matvarer: Kjøtt, spekemat, blodmat, pølser, melk, surmelk, myse, smør, ost, øl.

Brygging, slakting, ysting, kjerning.

Matretter: Suppe: kjøtt, flesk, byggryn, erter, neper, kålrot.

Potetgraut: helst laga om høsten av nypotet. Kokt med skallet på, skrelt mens de er varme. Blanda med melk, fikk et oppkok, Rørt på byggmel til grauten passe tjukk. Salt

Mange brukte smørauge. Melk til. Kjøttkraft eller vann kan brukes i stedet for melk til å spe ut grøten.

Soll, grynpølse, (Oppskrift i "Øygarden 1989") Stekt flesk med mjølkegraut og potet. Klubb, mjølkegrynsuppe med kålrot, gulrot, ev. erter.

Spekemat etter grauten. Tullasuppe/saupsuppe

Knubb: Røre av byggmel/rugmel og malt – stekt på takke-

Kaffe. Rug eller tørka grønne erter brent i gryte/kaffebrenner. Urtete.

Andre varer: Såpe, talglys, klær og tøy av ull og lin. Huder, skinn, talg.

- Korndyrking:** Rug, bygg, havre, erter.
Tresking, (Foregikk fra oktober til ut på våren) korntørking, (tørrstugu)
maling, (kvern)
- Lindyrking:** Røske, tørke, røyte, bråke, skake, hekle...
- Jakt og fiske:** Huder, kjøtt, rakfisk, røkt fisk.
- Husholdning:** Koke vassgraut, koke einerlaug, skjære spekeskinke, hente lefse og flatbrød, klargjøring av fett til såpekoking.
Bære vann, bære ved.
Baking, flatbrød og lefse. Steke vafler og sveler. Lage potetmel.
Lørdag: skure golv, hakke einer og strø. Legge ny dørbar.
(Granbar som dørmatte)
SLÅTTEGRAUT en lørdag...
Klesvask i bekken, banketre og vaske brett, såpekoking ved bekken.
- Oppskrift på såpe:** 3,5 – 4 liter vann, 2,5 – 3 kg fett (F.esk. nyretalg av storfe)
½ kg kaustisk soda. Litt salmiakk

Klær stoppes, lappes. Strikking. Karde. Vev på grindveven, tvinne snorer.
Føre dyra. Plukke grønt til dyra, gras, løvetann, arve. Fylle på halm hos grisene.
Bytta vann hos griser og høns.
Samle planter (Krydder, farging?) Karve , reinfann
Hente grankvister, lage kvisttuer.
Stryke klær?
Riste opp sengehalmen, fylle etter halm.
Linarbeid i tørrvær.

Håndverkere som ikke bor på garden:

Skomaker, salmaker, skinnfellmaker, skredder, smed, snekker, maler, rokkesvarver, tegefletterske, doktor, lærer.

Omreisende handelskarer: Hva har kremmeren i skreppa??

Navn på ting og utstyr:

Tegerkorger (laget av tege som er bjørkerøtter) brødbakker, sendingskorger.

Kanapebenk, tøvebrett (tofjøl)

Listeskåp (Tidlig stadium av framskap 1700-tallstype, 1800-talls-malt, i Holøstua)

Tust, med slagvol og andvol/handvol – festet sammen med skinnband, tustbandet.

Grovsold, finsold, kasteskavl, skinnhiter.

Lohersjer

Pottaske (Kaliumkarbonat)

Tro og mening:

Man trodde fjøslukt var sunt.

Hulder og andre underjordiske.

Historier som du finner i permen TUN 3:

Oksen og frierne. (S.6 i Arbeid på garden, Øygarden)

Ungene som sov i fjøset (Soveplasser i fjøset, klipp fra avis)

Samtale ved dugurdsbordet:

Karene leder samtalen. Eldre kvinner har et ord med i laget. Barna ganske stille.

Om arbeidet, nytt i bygda, nyheter innen jordbruket, nye folk, omstreifere, kremmere, gjestebud,

Amerikafarere, Amerikabrev, organisering av arbeidet, hvem gjør hva. Været og hvordan det påvirker

avlinga og arbeidet. Sammenlign med f.eks det året et av barna ble født, det året snøen låg så lenge...

Nytt fra setra, udyr i fjellet.

Om jernbanen, - fedrift, før og etter jernbanen kom til Sel i 1894 og Otta i 1896/98?

Fedrift et argument for å få jernbane. På den tiden var det 48.000 innbyggere i Gudbrandsdalen.

Leveranser av sleepers (sviller) til jernbanen. Av vinterhugget, finvokst, malmen, fin furu uten kvist, nøyaktig 2,4 m lang 23cm bred og 11 cm tykk. Sleepersen skal være skåret av tømmer som er minst 26 cm i toppen. Prisen i 1890 var kr. 29-30 for 12 alen 9 tommer tømmer.

I 1892 produsert 10 mill Singer symaskiner. Kan kjøpes på avbetaling. Kostet ca kr.90,- rundt 1898.

Thor Bergseng fører dynamitt. Mesna brug annonserer slå og meiemaskiner(til å slå ned kornet med, før selvbinderen) Selvbinderen kom i Amerika i 1872. Kan ha hørt om den via amerikabrev.

landhandlerier, skolehus,

Ønske om ny slåmaskin, eller vedkomfyr.

KVILE: 15 – 20 min etter maten.

Sanger: Elverim og De Norske fjelde,- samme melodi(Ligger i mappa om Øygarden)Elland og huldra.

Museet:

Opprinnelig meningen å kjøpe bare tre av husa for kr. 2800,- i 1912.

Disse tre ferdig satt opp på Maihaugen i 1914.

I 1927 stod alle husa (19 stk.) fra Øygarden på Maihaugen. (Ett fra Holø,-nabogarden)